

Статья посвящена функционально-ономасиологическому рассмотрению проблемы определения границ единых номинативных сущностей в структуре русского предложения. Особое внимание уделено закономерностям продуцирования лексически распространённых и грамматически осложнённых номинативов, а также теоретическим следствиям построений моделей номинации исходя из субстанционального и функционального инвариантов.

Ключевые слова: функционально-ономасиологическая теория, единая номинативная сущность, семантема, гиперсемантема, способ номинации.

The article is devoted to functional onomasiological analysis the problem of determining the boundaries of single nominative entities within the Russian sentence. Particular attention is paid to the laws of production of lexically and grammatically composed nominative units, as well as theoretical consequences for building models based on the nomination of the substantial and functional invariants.

Keywords: functional onomasiological theory, a single nominative entity, semantheme, hypersemantheme, the way of nomination.

Надійшла до редакції 15 вересня 2010 року.

Наталія Іванишин

ББК 81.411.1

УДК 811. 161. 2'371

ОЗНАКИ ІМПЛІЦИТНОСТІ ЯК МОВНОЇ КАТЕГОРІЇ

У статті розглянуто теоретичні питання, пов'язані зі з'ясуванням категорії імпліцитності, виділено такі сутнісні ознаки латентного, як необлігаторність вияву, вторинність значень, особливий спосіб вираження, наявність основних джерел виявлення та здатність виступати у тексті смисловим конектором.

Ключові слова: імпліцитність, латентне, текст, підтекст, імплікація, пресупозиція.

Контроверсійність підходів до інтерпретації імпліцитного як мовного явища зумовлює неоднозначність трактування названої категорії, що вимагає встановлення сутнісних ознак її маніфестації, тих факторів існування, які у проекції на комунікативне тло виявляються об'єктивними, однозначними, такими, що сприяють актуалізації закодованого в образній площині латентного смислу. Зі сказаного випливає **мета** статті — розглянути теоретичні питання, пов'язані з розкриттям поняття “імпліцитність”. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: розглянути різноаспектні підходи стосовно латентного способу передачі інформації та виділити основні ознаки імпліцитності як лінгвокатегорії.

На нашу думку, розуміння імпліцитності ґрунтується на виявленні умов її існування. Розглядаючи погляди багатьох вчених, які аналізували приховане значення, виділяємо визначальні фактори його репрезентації.

Однією із основних ознак латентності є **необлігаторність** її виявлення, під якою будемо розуміти не обов'язкову експлікацію останньої у процесі кодування/декодування повідомлення комунікантами.

“Втрата” чи “надлишок” інформації у мовленнєвій інтеракції детерміновані, на думку багатьох мовознавців, двома основними чинниками: з одного боку, латентний смисл, закодований автором, не “доходить” до реципієнта або сприймається ним не повною мірою; з іншого — новий зміст може висновуватися із повідомлення, не будучи при цьому закладеним кодувальником (Бацевич Ф., Борисова О., Брагіна Н., Дементьев В., Мартем'янов Ю., Нікітін М., Перванов Я.).

Так, болгарський дослідник Перванов Я., аналізуючи виявлення асоціативного потенціалу відправника повідомлення, зауважує: “останній може наділяти значення формальними функціями, зокрема функцією вираження деякого блоку смислів”, “основи для імплікування можуть бути закладені в самому тексті” [Перванов 1995: 8].

Нікітін М. зазначає, що “серед імпліцитних зв'язків необхідно одразу ж виділити немимовільні й мимовільні. Перші входять у задум (інтенцію) комунікації і є особливо цікавими. Інші — побічна інформація комунікативних актів” [Никитин 2001: 201].

Український дослідник Бацевич Ф. виділяє три типи імпліцитної інформації в дискурсі і тексті: текстовий імпліцитний зміст (інформація, яка відповідає явним комунікативним намірам адресанта); підтекстовий імпліцитний зміст (інформація, передання якої входить у приховані комунікативні наміри відправника тексту); притекстовий імпліцитний зміст (інформація, яка може бути виведена з тексту, хоча її передавання не входило в комунікативні наміри адресанта) [Бацевич 2004].

Автори колективної монографії “Імпліцитність у мові й мовленні” вважають, що “оскільки для виділення імпліцитної інформації потрібні деякі додаткові зусилля слухача, які можуть бути більшою чи меншою мірою

успішними, вона розуміється не зі стовідсотковою надійністю” [Имплицитность в языке и речи 1999: 13], тобто відбувається “втрата” повідомлюваного. З іншого боку, згадані автори обґрунтовують і появу “надлишкового” смислу, зазначаючи, що додаткові мисленнєві операції слухача включають: відновлення лакун; виведення додаткової інформації з урахуванням контексту, фонових і прагматичних знань; визначення нереалізованих у даному тексті потенцій висловлення.

Аналогічну думку висловлює російський дослідник Дементьев В., зауважуючи, що “непряма комунікація великою мірою залежить від реципієнта/інтерпретатора. Саме він формує кінцевий смисл, оскільки ним прочитуються всі смисли, а не тільки ті, які свідомо хотів передати мовець” [Дементьев 2000: 38].

Таким чином, імпліцитність перебуває у відношеннях так званої “нестійкої рівноваги”, тобто у комунікації спостерігається “надлишок” або “втрата” прихованих смислів.

Поряд із необлігаторністю виявлення, виділяємо ще одну важливу умову існування прихованого смислу — **вторинність** імпліцитної інформації. Під вторинністю у даному випадку мається на увазі не другорядність, меншовартість останньої, а її вивідність із експліцитного значення лінгвоодиниць (Борисова О., Малімонова Н., Мартем'янов Ю., Нефьодова Л., Нікітін М., Хамзіна Г.).

Розглянемо погляди деяких учених, що наголошують на вивідності досліджуваного явища.

Так, Нікітін М. стверджує: “Імпліцитні значення похідні від взаємодії експліцитного значення із сукупними умовами його реалізації. У цьому смислі вони — значення від значень” [Никитин 2001: 201].

Інша російська дослідниця — Малімонова Н. — наголошує на визначальній ролі адресата у процесі декодування: “Реципієнт розкодує вербалізоване повідомлення-стимул, співвідносить компоненти його смислової структури із власними у ході інтерпретації” [Малимонова 2003: 10].

Такої ж думки дотримується й Хамзіна Г. акцентуючи, що імпліцитне значення “стає відомим, зрозумілим для адресата (реципієнта) повідомлення завдяки мовленнєво-мисленнєвій операції імплікації (висновку)” [Хамзіна 2001].

На вторинності, вивідності латентного смислу наголошує й Нефьодова Л., зауважуючи: “комунікативна функція мови виявляє себе не лише в інформації, представленій експліцитно, а й через посередництво неявного способу інформування. Тому імпліцитним є такий тип вираження, який не має самостійних засобів представлення думки, але виводиться із експліцитного смислу” [Нефедова 2001: 8].

Підсумуємо: на думку більшості дослідників, **вторинність** є однією із домінантних ознак категорії імпліцитності, яка, хоч і виводиться на основі експліцитних значень лінгвоодиниць, все ж не є маргінальною, периферійною за своєю суттю. Більше того: у художньому тексті вона здатна актуалізуватися у домінантній позиції, виступати важливим засобом образотворення.

Третьою ознакою імпліцитності є **особливий спосіб вираження**, що полягає у наявності/відсутності матеріального маніфестанта. У мовознавстві ця умова є найбільш контроверсійною, оскільки навіть у дослідженнях одних і тих самих лінгвістів вона характеризується непослідовністю висвітлення (розуміння) (Ахманова О., Багдасарян В., Бацевич Ф., Кагановська О., Нікітін М., Невідомська Л., Перванов Я., Разінкіна Н., Старикова О., Федосюк М.).

За Невідомською Л., “імпліцитність – це опосередкованість вираження змісту знаковими лінгвовеличинами, також похідними, або деривованими, яка полягає в тому, що певні додаткові значення, смисли, їх складники й фрагменти, *не вербалізовані* (курсив — Н. І.), не реалізовані з якихось причин за допомогою власних безпосередніх матеріально-звукових засобів, виявляються, встановлюються мовцями шляхом різного за характером домислювання з опорою на експліцитні значення лінгвоодиниць, мовленнєвий контекст, ситуацію, позамовну інформацію, інші можливі чинники, включаючи усвідомлювані й неусвідомлювані носіями мови прагматичні знання про її системну будову, механізми функціонування” [Невідомська 1999: 23]. У подальшому вивченні імпліцитності названа дослідниця стверджує: “Водночас імпліцитні лінгвовеличини містять певні *експліцитні сигнали* (курсив — Н. І.), що забезпечують усвідомлюване чи неусвідомлюване домислювання прихованої семантики” [Невідомська 2000: 30].

Думку про те, що імпліцитні значення не мають безпосереднього матеріального вираження, обстоє й інший лінгвіст — Нікітін М., який стверджує: “У них є своя форма вираження — вираження *не прямого*, а опосередкованого” [Никитин 2001: 201]. Водночас дослідник зауважує: “Формою їх вираження служить *експліцитне* (курсив — Н. І.) значення разом із значущим фоном його реалізації” [Никитин 2001: 201], “імпліцитні значення являють собою важливий і безперечний, надзвичайно інформаційно місткий компонент *вербальної* (курсив — Н. І.) комунікації” [Никитин 2001: 220].

Такої ж думки дотримується болгарський мовознавець Перванов Я., відзначаючи: “Однорядність понять “імпліцитний”, “невиражений” часто розглядається як рівність цих понять. Однак імпліцитне вираження *не дорівнює відсутності вираження* (курсив — Н. І.), а частіше виявляється у специфіці комбінації мовленнєвих одиниць” [Перванов 1995: 7].

Федосюк М. підкреслює, що зміст не може бути не вираженим, адже, якщо він не виражений, то його просто не існує. Тому імпліцитний зміст — це зміст *виражений*, але виражений *особливим способом* (курсив — Н. І.) [Федосюк 1988: 12]. З думкою цього вченого погоджується український мовознавець Бацевич Ф., який також акцентує на тому, що “це зміст, виражений особливим чином” [Бацевич 2004: 157].

Кагановська О. розглядає репрезентацію імпліцитних смислів двоюко, зазначаючи: “Важливим з точки зору кореляції експліцитно-імпліцитних зв’язків є розкриття наступного положення: щоб значення малося на увазі, воно повинно міститися у внутрішній структурі висловлювання, незважаючи на те, *має воно чи ні словесно-оформлене вираження в найближчому контексті* (курсив — Н. І.) або ж таке вираження здатне виділятися із задалегідь зумовлених ментальних структур” [Кагановська 2004: 43].

Як бачимо, чимало учених, розглядаючи імпліцитність, підкреслюють її вербально-матеріальну основу.

Інші науковці все ж стверджують, що латентний смисл — це смисл невиражений. Серед них: Хамзіна Г. (“імпліцитна інформація *не має* власного “персонального”, *прямого вербального вираження* (курсив — Н. І.), її смисл не отримує безпосереднього словесного втілення” [Хамзіна 2001]); Разінкіна Н. (“імпліцитне значення повідомляється, не будучи нібито вираженим; воно існує та усвідомлюється, *не маючи власної форми вираження* (курсив — Н. І.)” [Разінкіна 2004: 88]); Ахманова О. (імпліцитний — “прихований, *невиражений* (курсив — Н. І.), той, що *мається на увазі*” [Ахманова 1966: 174]); Старикова О. (“однією з характерних ознак висловлювання є його імпліцитний характер, який виявляється в тому, що при номінації подій і фактів реальної дійсності певні елементи чи ланки відображуваної події *не отримують експліцитного вираження* (курсив — Н. І.) у складі мовленнєвого висловлювання” [Старикова 1974: 20]); Багдасарян В. (“експліцитним, або явним, є те, що має своє власне повне безпосереднє словесне вираження, імпліцитним же, або неявним, є те, що *не має такого словесного вираження* (курсив — Н. І.), але домислюється під експліцитним, виражається і сприймається адресатом за допомогою експліцитного, а також контексту й інших факторів” [Багдасарян 1983 9]).

Отже, при розгляді найсуперечливішої ознаки імпліцитності — **особливого способу вираження**, дослідники, з одного боку, вважають, що імпліцитність — це зміст без вербальної форми, тобто той, який не передбачає експліцитної маніфестації, з іншого ж — підкреслюють наявність форми його вираження, репрезентованої спеціальними комбінаціями мовних одиниць, тобто пов’язують його все-таки з експліцитністю.

На нашу думку, **імпліцитність накладається на експліцитно-матеріальне вираження лінгвоодиниці** і тим самим змістово “оформлюється” у рамках певного лексичного, морфологічного чи синтаксичного засобів. Здатність набувати “форми” у межах експліцитного значення сигналізує про інтеграцію поверхневого і глибинного рівнів його виміру, які не протиставляються, а синкретизуються в межах однієї мовної величини, співіснують паралельно, у дихотомії.

Зауважимо: категорія імпліцитності є семантично містка, а тому неправомірно було б обмежуватися лише проаналізованими факторами делімітації латентного. На нашу думку, доцільно розглядати ще одну ознаку прихованого — **наявність основних форм виявлення (джерел)**.

До джерел імпліцитного смислу, як і більшість лінгвістів, відносимо: підтекст, імплікацію, пресупозицію, імплікатури дискурсу.

Кожне із представлених джерел має свою сферу репрезентації, однак лише в комплексі вони здатні представляти імпліцитність у певній проекції.

Вивченням джерел імпліцитного смислу займалися: Гальперін І., Кухаренко В., Сільман Т., Долинін К., Камчатнов А., Масленникова А., Нефьодова Л., Вуколова В., Лисоченко Л., Кожина М., Халізов В., Кравченко Н., Муравйова А.

Кожне із названих джерел імпліцитного смислу характеризується складністю інтерпретації і може розглядатися в різних науках. Питання про наявність основних форм виявлення імпліцитного є надзвичайно містким, і воно було предметом дослідження у іншій статті [Іванишин 2009].

Наявність джерел латентного смислу тісно пов’язана зі ще однією конструктивною умовою існування категорії прихованого — **здатністю виступати смисловим конектором у тексті**. Про особливості актуалізації зв’язності художньо-текстового репрезентанта за допомогою імпліцитності йдеться у працях багатьох лінгвістів (Старикова О., Каменська О., Кубрякова О., Жданов Ю., Селиванова О.).

Зважаючи на те, що одна з провідних категорій тексту – категорія інформативності – детермінується як гетерогенна багатоканальна властивість художнього тексту, яка, незважаючи на неоднорідність, має єдину спрямованість на розкриття концепту твору [Кухаренко 2004], доречним є розгляд концепта як підкатегорії інформативності. На нашу думку, доцільно визначати концепт як таку “підкатегорію інформативності, яка породжується й інтерпретується на основі складної синтетичної конденсації і когнітивної переробки цілісної інформації або на основі задуму й інтенції для автора, або на основі інтерпретанти і розуміння для читача” [Селиванова 2002: 210], тобто цілком правомірним є визнання наведеного поняття смисловим конектором, що задає певну програму реалізації закодованого у ньому смислу.

Інтерпретуючи концепт як “слово-образ”, акцентуємо на першому структурному компоненті (слово), *що дозволяє вийти на лексичний рівень, наголосити на визначальній ролі лексичних засобів (не відкидаючи, безперечно, образності) у процесі формування й декодування тексту*.

Ми підтримуємо думку Старикової О., яка вважає, що “вирішальна роль у виділенні прихованих, неявних категорій належить смисловою фактору, коли *лексичні значення слів, їх взаємозв’язок у синтагматичному ланцюжку висловлювання можуть сигналізувати про наявність у висловленні імпліцитних елементів*” [Старикова 1974: 21-22].

На визначальній ролі одиниць лексичного рівня у процесі декодування прихованого акцентують й інші мовознавці, які, безпосередньо не вивчаючи категорію імпліцитності, все ж послуговуються нею у контексті дослідження глибинних пластів художньо-образної площини (Голянич М., Єрмоленко С., Мойсієнко А., Ставицька Л., Стефурак Р.). Зазначені дослідники, аналізуючи лексичні одиниці, акцентують на різних аспектах їх виявлення: Голянич М. (внутрішня форма слова), Єрмоленко С. (осмислення конотацій крізь призму національного й культурного досвіду), Стефурак Р. (асоціативно-образний потенціал).

Частково погоджується з таким підходом і Болотнова Н., однак акцентує, що “стрижнем”, “каркасом” смислової структури тексту та основною формою його репрезентації є “лексична макроструктура”, тобто комунікативно орієнтована і концептуально зумовлена асоціативно-семантична сітка, яка відображає різноманітні зв'язки і відношення однослівних і неоднослівних лексичних елементів [Болотнова 2000: 395].

Якщо вищезазначені дослідники аналізують лексичні засоби безвідносно до кодувальника повідомлення і його декодувальника, то Жданов Ю. підкреслює визначальну роль антропоцентра. Мовознавець вважає, що “уміння виявити підтекст, зіставивши інтуїтивно схоплену концепцію тексту, яка задає його смислову цілісність, і ту інформаційну конфігурацію, яку утворюють формальні елементи тексту, що задають його зв'язність” [Жданов 1999] є визначальним умінням реципієнта.

На інформативності мовних одиниць акцентує й Кубрякова О., звертаючи увагу на конструктивну роль реципієнта у комунікативному процесі. Дослідниця, розглядаючи проблему інформативності тексту, зауважує: “Текст, що містить інформацію, розрахований на розуміння, а отже, на виявлення останньої. ... Текст як правильно організована форма комунікації, як повідомлення, вже містить в собі певні одиниці, засоби, сигнали тощо, **достатні і необхідні** для побудови на його основі правильної і осмисленої моделі” [Кубрякова 2001: 75].

Більшість дослідників, як можемо спостерігати, схильні вбачати в окремих елементах текстової структури здатність опосередковано виражати інформацію, яку будемо кваліфікувати як імпліцитну. Репрезентантом смислів, закодованих у художньому цілому, можуть виступати певні “сигнали”, “одиниці”, що характеризуються значним ступенем інформативності — концепти, функціональне навантаження яких у тексті є незаперечним.

Висловлюємо припущення: імпліцитність на тлі художнього цілого виступає засобом когерентності його структурних сегментів, що, очевидно, чітко виявлятиметься крізь призму концептуального навантаження окремих лексичних засобів. Концепт як найбільш семантично місткий маніфестант латентної художньо-текстової інформації здатний змістово поєднувати сегментовані відрізки креативного авторського конструкта, виступати конектором ключових образних репрезентацій. Вузлові ланки лексичної структури тексту є важливими смисловими віхами в інтерпретаційній діяльності одержувача інформації. Функціональне навантаження одиниць лексичного рівня найповнішою мірою виявляється у драматургічному тексті, на тлі смислової сконденсованості якого лексичні засоби (зокрема їх роль у процесі формування прихованої інформації) є особливо значущими.

Розглянемо приклад:

Джон (підступає до Неллі). Місіс Геррісон. Це ж так, як у Маргарит, як у Вальтера...

Неллі (болісно). Не знущайся...

Джон. Тепер знаєте, як нам усім.

Неллі (скрізь стогін, злобно). З-з-звір!

Джон. Це ви нас робите звірами, ви! Я ніколи таким не був. А ви були колись робітницею? Ви були з нами?

Неллі. Вийди!

[...]

Джон. Нічого, місіс Геррісон. Заспокойтеся. Тепер ми рівні.

[...]

Джон (відходить до дверей). Докторе Геррісоне! Держіть тепер свою тасмницю!

Геррісон (не розуміє). Що ти хочеш сказати, Фрейзере?

Джон. Свою тасмницю. Бо всі — лиш смертельно ранені звірі. Ха-ха-ха-ха!.. (Виходить) [Ірчан, 1987: 217].

У комунікативній площині драми М. Ірчана “Отрута” (Радій) розгортається конфлікт, у центрі якого — протистояння директора великої фабрики та робітників, що захворіли на робочому місці невиліковною смертельною хворобою. Геррісон — лікар, який виявив причину захворювання (отруйна фарба), однак вагається у доцільності оприлюднення її, оскільки за мовчання йому запропонували великі гроші. Ставлення лікаря змінюється, коли захворіла його вагітна дружина Неллі — колишня працівниця фабрики.

Епіцентром семантичного розгортання як у окремо взятому наведеному мікросегменті, так і значною мірою на тлі всього тексту драми є слово-образ “звірі”. Воно виступає лейтмотивом — тим смисловим конектором, ключовою номінацією, що пронизує всю художньо-образну площину, задаючи передумови для латентної характеристики, самохарактеристики персонажів та проєктуючи розгортання драми.

У наведеному текстовому “відрізку” концепт “звірі” реалізується у кількох значеннях.

Так, уперше його вимовляє *Неллі* як реакцію на слова-стимули співрозмовника (*Джона*). Її репліка-відповідь у поєднанні з авторською конкретизацією (інтроспективною ремаркою) (*скрізь стогін, злобно*)

виявляє латентні семи номена: “жорстокий”, “немилосердний”, “зловбий”. Виділені приховані значення модифікуються, видозмінюються у наступній репліці Джона: *Це ви нас робите звірами, ви! Я ніколи таким не був.* Така персонажна інтерпретація лексеми сприяє появі додаткових смислів, кваліфікованих як латентні: “ми — звірі”, але “такими нас зробили інші”, а тому — “ми не винні у тому, що ми звірі” (таким чином, спостерігаємо актуалізацію однієї із ключових ознак імпліцитності як лінгвокатегорії — вторинності).

Займенник “таким” вказує, що дійова особа витрактовує набуті характеристики як негативні: *такі — інші, погані, відмінні від тих, що колись були.* Однак у подальшому тлумаченні Джона аналізована лексема певною мірою втрачає елемент негативу, оскільки починає характеризувати значну кількість осіб, окреслених займенником “всі”: *Бо всі — лиш смертельно ранені звірі. Ха-ха-ха-ха!...*

Зазначаючи, що “*Тепер ми рівні*”, персонаж (Джон) включає до переліку й співрозмовницю (Неллі), акцентуючи тим самим, що “*ви — такі ж, як і всі*”, а звідси — “*ви також звір*”.

Проте лексема “звір” в окресленій ситуації починає набувати дещо інших параметрів, що досягається шляхом конкретизації її супровідними номінаціями “*смертельно ранений*”, які привносять новий прихований смисл — “*смертельно пораненому звіру нічого втрачати, а тому він стає небезпечним*”. Сема “небезпечний” значною мірою передбачає подальший перебіг подій та прогнозує логічну розв’язку — “звір” вирветься й доможеться свого будь-якою ціною, що знаходить підтвердження у тексті драми. Як бачимо, експліцитне значення лінгводиниці служить базою для імпліцитного її “оформлення”, тобто простежуємо реалізацію ще однієї ознаки імпліцитності — особливого способу вираження.

Безперечно, “висновування” такого типу інформації великою мірою залежить від читача-інтерпретатора, адже драматургійний текст є полізначеннєвим утворенням, що характеризується двовекторністю (спрямованістю на “звичайного” читача та зацікавленого читача-інтерпретатора), причому перлокутивний ефект в кожному випадку буде різним. Якщо рецепція першого пов’язана насамперед із прочитанням поверхневих пластів інформації, то “зацікавлений” адресат, акумулюючи всі значення, закодовані в художньому цілому, формує так званий кінцевий смисл, розширюючи тим самим **змістові межі тексту**.

Таким чином, імпліцитне функціональне навантаження слова-образу “звір”, з одного боку, виступаючи у ролі лейтмотиву, рухає сюжетом, а тому здатне забезпечувати когерентність як на рівні мікро-, так і макросегменту; з іншого — виступає важливим засобом характеристики та самохарактеристики дійових осіб, зокрема у наведеному текстовому сегменті наявна перехресна характеристика персонажів.

Наявність об’єктивних умов існування імпліцитності (необлігаторність, вторинність, особливість вираження, наявність джерел виявлення латентного та здатність виступати зв’язним елементом (конектором) у тексті), розглянутих та підтверджених багатьма науковцями, дає можливість формування дефініції, яка б найповніше відображала сутність досліджуваного явища.

На нашу думку, імпліцитність — це універсальна категорія мови і мовлення, значення якої виявляється через взаємозв’язок із відповідними експліцитними одиницями; комплексна величина, онтологічними ознаками якої є необлігаторність вияву, вивідність значення, здатність виступати у художньому тексті структурно-смисловим конектором; інтерпарадигмальний феномен, що інтегрує в одній семантичній площині логіко-філософські, психологічні, лінгвістичні чинники.

Перспективою дослідження є вивчення особливостей реалізації імпліцитних смислів у художньому тексті, зокрема драматургічному; окреслення кола засобів формування латентного, з’ясування їх функціонального навантаження; дослідження імпліцитності крізь призму ідіостилу письменника.

Література

- Ахманова 1966: Ахманова, О.С. Словарь лингвистических терминов [Текст] / О. С. Ахманова. – М. : Сов. энциклопедия, 1966. – 607 с.
- Багдасарян 1983: Багдасарян, В.Х. Проблема имплицитного (логико-методологический анализ) [Текст] / В. Х.Багдасарян. – Ереван: Изд-во АН АрмССР, 1983. – 138 с.
- Бацевич 2004: Бацевич, Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики : підручник [Текст] / Ф. С. Бацевич. — К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
- Болотнова 2000: Болотнова, Н.С. Ассоциативное поле текста и слова [Текст] / Н. С. Болотнова // Коммуникативно-прагматические аспекты слова в художественном тексте: науч. труды каф. совр. русс. яз. и стилистики Томского гос. ун-та. – Томск : Изд. ЦНТИ, 2000. – С. 9-23.
- Дементьев 2000: Дементьев, В. В. Непрямая коммуникация и ее жанры [Текст] / В. В. Дементьев. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 2000. – 248 с.
- Жданов 1999: Жданов, Ю.Н. О понятии «информационная недостаточность текста» [Текст] / Ю.Н. Жданов // Теоретическая и прикладная лингвистика. Вып. 1. Проблемы философии языка и сопоставительной лингвистики. – Воронеж : Изд-во ВГТУ, 1999. – С. 117-129.
- Іванишин 2009: Іванишин, Н.Я. Джерела імпліцитного смислу [Текст] / Наталія Іванишин // Східнословянська філологія. – Вип. 16. Мовознавство. – Горлівка : Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов, 2009. – С. 64-74.
- Ірчан 1987: Ірчан, М. Твори: В 2-х т./ М. Ірчан. – Т. 1. Драми. – К.: Дніпро, 1987. – 343 с.

- Имплицитность в языке и речи 1999: Имплицитность в языке и речи [Текст] / отв. ред. Е. Г. Борисова, Ю. С. Мартемянов. – М. : Языки русской культуры, 1999. – 200 с.
- Кагановська 2004: Кагановська, О.М. Проблема імпліцитно-експліцитних зв'язків у світлі теорії мовної комунікації [Текст] / О. М.Кагановська // Вісник Харківського держ. ун-ту. – 2004. – № 435. Серія романо-германська філологія. – С. 39-46.
- Кубрякова 2001: Кубрякова, Е.С. О тексте и критериях его определения [Текст] // Текст. Структура и семантика. – Т. 1. – М., 2001. – С. 72-81.
- Кухаренко 2004: Кухаренко, В.А. Інтерпретація тексту [Текст] / В. А.Кухаренко. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 274 с.
- Малимонова 2003: Малимонова, Н.В. Когнитивная обусловленность речевого акта удивления [Текст] / Н.В. Малимонова // Вісник Міжнародного Слов'янського ун-ту. Серія “Філологія”. – Т. VI. – №1. – 2003. – С.9-11.
- Невідомська 1999: Невідомська, Л.М. Імпліцитність: дискусійні питання її мовознавчої інтерпретації [Текст] / Л.М. Невідомська // Вісник Прикарп. ун-ту. Філологія. – Вип.4. – Івано-Франківськ : Плай, 1999. – С. 13-24.
- Невідомська 2000: Невідомська, Л. М. Імпліцитність у її стосунку до мовної норми [Текст] / Л.М. Невідомська // Українознавчі студії. – Івано-Франківськ : Плай, 2000. – №3. – С. 27-35.
- Нефедова 2001: Нефедова, Л.А. Когнитивно-деятельностный аспект имплицитивной коммуникации [Текст] / Л. А. Нефедова. – Челябинск : Челяб. гос. ун-т, 2001. – 151 с.
- Никитин 2001: Никитин, М.В. Знак – значение – язык : учебное пособие [Текст] / М. В. Никитин – СПб.: Изд-во РГПУ, 2001. – 226 с.
- Перванов 1995: Перванов, Я.А. Имплицитные аспекты номинации в русском и болгарском языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Одеський національний університет. – Одеса, 1995. – 15 с.
- Разинкина 2004: Разинкина, Н.М. Функциональная стилистика [Текст] / Н. М.Разинкина. – М. : Высшая школа, 2004. – 273 с.
- Селиванова 2002: Селиванова, Е.А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации [Текст] / Е.А. Селиванова. – К. : Фитосоцицентр, 2002. – 336 с.
- Старикова 1974: Старикова, Е.Н. Имплицитная предикативность в современном английском языке [Текст] / Е.Н. Старикова. – К. : Вища школа, 1974. – 119 с.
- Федосюк 1988: Федосюк, М.Ю. Неявные способы передачи информации в тексте [Текст] / М.Ю. Федосюк. – М. : МГПИ им. В. И. Ленина, 1988. – 83 с.
- Хамзина 2001: Хамзина, Г.К. Соотношение имплицитных и эксплицитных компонентов семантики высказывания-номинатива [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.ksu.ru.

В статье освещены теоретические вопросы, связанные с определением категории имплицитности как языкового явления, выделены такие признаки латентности, как необлигаторность выявления, вторичность ее значений, особенный способ выражения, наличие основных источников ее выражения, а также свойство выступать в тексте смысловым коннектором.

Ключевые слова: имплицитность, латентность, текст, подтекст, импликация, пресуппозиция.

In the article the theoretical questions connected with the definition of the implicitness category as language phenomenon are settled, the main features of the latency as a manifestation nonobligatoriness, secondariness of the meanings, special means of representation, presence of its main expressive sources, and an ability to appear for connection in a text are distinguished.

Keywords: implicitness, latency, text, subtext, implication, presupposition.

Надійшла до редакції 10 вересня 2010 року.

Тетяна Космеда, Оксана Халіман

ББК 81.411.1-21.

УДК 81'366.5

«ГРАМАТИКА ОЦІНКИ» ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОГО МОВОЗНАВСТВА

У статті висвітлено деякі положення теорії функціональної граматики, граматики активного типу, що стосуються проблеми створення «граматики оцінки» (аспекту прагматичної граматики) як комплексного опису граматичних засобів вираження оцінних значень; подано аргументацію використання поняття «граматична прецедентність», що пов'язано з реалізацією у процесі комунікації вторинної граматичної семантики як прецедентної.

Ключові слова: оцінні значення, «граматика оцінки», прагматична граMATика, вторинна граматична семантика, функціональна граMATика, граMATика активного типу, граматична прецедентність, комунікація.